

وزارت آموزش و پرورش

معاونت آموزش متوسطه

دفتر راهنمایی تحصیلی

نگاهی بر

روش‌های فعال

یاددهی - یادگیری

(۴)

تدریس اعضای تیم

کارشناسی برنامه‌ریزی گروه‌های آموزشی

کمیسیون کیفیت بخشی به فرآیند

یاددهی - یادگیری

سال تحصیلی ۸۹-۸۸

«هنر تدریس یکی از مهارت‌های مهم
حرفه‌ای معلمان است که لازمه‌ی آن
شناخت فراگیران و شناخت روش‌های
یاددهی- یادگیری کارآمد است.»

مقدمه

روش تدریس از جمله مؤلفه‌های اصلی برنامه‌ی درسی و از مراحل مهم طراحی آموزشی محسوب می‌شود. تدریس خوب، به معنای کمک به خود یادگیری دانش‌آموزان بوده و به بیان دیگر؛ روش‌های تدریس، ابزارهای مفیدی برای ایجاد یادگیری با معنا هستند.

هر اندازه معلمان با روش‌های متفاوتی آشنا باشند، ابزارهای متعددی را در اختیار خواهند داشت تا بتوانند توسط این ابزارها، محتوا و مواد دلخواه را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهند.

معلمان در تصمیم‌گیری برای استفاده از روش‌های تدریس و انتخاب مناسب‌ترین آن‌ها، باید به عواملی؛ هم‌چون: انتظارات خود و نظام آموزشی از یادگیرندگان، امکانات، فضا، زمان، تعداد یادگیرندگان و ... توجه کنند. علاوه بر این، اگرچه هر یک از روش‌ها، رویکرد خاص خود را دارد ولی می‌توان از عناصر و مؤلفه‌های آن‌ها، به صورت ترکیبی استفاده کرد که این امر مستلزم خلاقیت، تجربه و مهارت حرفه‌ای معلمان گرامی است. لذا کمیسیون کیفیت بخشی به فرآیند یاددهی- یادگیری دفترآموزش و پرورش راهنمایی تحصیلی، پس از ارائه‌ی بروشورهای مربوط به نظریه‌های یادگیری، اقدام به طراحی و تدوین بروشورهایی با عنوان «روش‌های فعال یاددهی- یادگیری» نموده تا معلمان گرامی بتوانند از این مجموعه‌ها در جهت غنای علمی خود بهره بگیرند.

درس علوم تجربی سال اول راهنمایی

موضوع: دنیای گیاهان

معلم علوم کلاس اول راهنمایی برای تدریس انواع گیاهان متن را به ۴ بخش تقسیم می‌کند و گروه‌های ۴ نفره تشکیل می‌دهد. به هر فرد در گروه یک شماره از ۱ تا ۴ اختصاص می‌دهد و روی تابلو کلاس می‌نویسد شماره‌های ۱: خزه‌ها، شماره‌های ۲: سرخس‌ها، شماره‌های ۳: بازدانه‌ها شماره‌های ۴: نهان‌دانه‌ها

معلم برای شروع درس تعداد زیادی عکس درباره‌ی گیاهان مختلف به دانش‌آموزان نشان می‌دهد و درباره‌ی گوناگونی زیستی گیاهان در دنیا و چگونگی طبقه‌بندی آن‌ها صحبت می‌کند.

در مرحله بعد معلم از شماره‌های ۱ هر گروه می‌خواهد درباره‌ی «خزه‌ها»، شماره‌های ۲ درباره‌ی «سرخس‌ها»، و شماره‌های ۳ درباره‌ی «بازدانه‌ها» و شماره‌های ۴ درباره‌ی «نهان‌دانه‌ها»، به مدت ۵ دقیقه به مطالعه فردی از روی کتاب بپردازند. سپس از شماره‌های ۱ تمام گروه‌ها می‌خواهد گرد هم آمده، یک گروه را تشکیل دهند و درباره‌ی خزه‌ها با یکدیگر به مشورت و هم‌فکری و بحث بپردازند و این کار را برای شماره‌های دیگر نیز انجام می‌دهد. برای این مرحله نیز ۵ دقیقه زمان در نظر می‌گیرد. پس از گذشت این مدت زمان، از دانش‌آموزان می‌خواهد به گروه اصلی خود برگردند و هر فرد برای گروه، قسمت مربوط به خود را تدریس نماید. معلم در این مرحله در بین گروه‌ها حضور داشته و بر عملکرد اعضای گروه نظارت می‌کند.

در مرحله بعد ۴ نفر از ۴ گروه مختلف را به صورت انتخابی و یا داوطلبانه انتخاب می‌کند و از این دانش‌آموزان می‌خواهد درباره‌ی مفاهیم موضوع مورد تدریس به ترتیب صحبت کرده و توضیحات لازم را ارائه نمایند و در صورت لزوم توضیحات تکمیلی را خودش در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد.

در پایان از گروه‌ها می‌خواهد عملکرد گروه تدریس کننده را مورد بررسی و نقد قرار داده و با هم‌فکری آنان نمره‌ای برای فرد و برای گروه در نظر می‌گیرد.

نمونه تدریسی که ارائه گردید براساس الگوی تدریس اعضای تیم طراحی شده است.

معرفی الگوی تدریس اعضای تیم

یادگیری از طریق همیاری از طرف «جان دیویی» مطرح شد و یکی از بحث‌های دائمی در آموزش است. اساس روش تدریس مبتنی بر همیاری، همیاری در یادگیری است. پژوهشگران حوزه روش تدریس مبتنی بر همیاری بر این باورند که یادگیری یک فرآیند اجتماعی است و فعالیت‌های یادگیری برای رسیدن به مرحله تولید اندیشه و اطلاعات حیاتی است. این نوع یادگیری مسئولیت را بر دوش دانش‌آموزان قرار می‌دهد و آنان را در فرآیند یادگیری درگیر می‌نماید. پایه و اساس یادگیری از طریق همیاری تشکیل تیم‌های یادگیری است. «این روش سبب جلوگیری از گوشه‌گیری، از خود بیگانگی، بی‌هدفی و ناراحت بودن در فعالیت‌های جمعی می‌گردد و سبب بالا رفتن حس اعتماد به نفس شده و روابط بین فردی دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشد.»^(۱)

در این روش از دانش‌آموزان انتظار می‌رود، با یکدیگر به تعامل و تشریک مساعی پرداخته، پیشرفت تحصیلی و مسئولیت یادگیری یکدیگر را بر عهده گیرند. دانش‌آموزان هم به نوبه خود انتظار دارند گروهی را که در آن فعالیت می‌کنند به موفقیت دست یابد و افرادی که در گروه شرکت می‌جویند به هر طریقی گروه را در دست‌یابی به موفقیت یاری رسانند. روش تدریس همیاری برای آموزش دروس گوناگون با موضوعات درسی متفاوت، مناسب است. دروسی که محتوا و مطالب موضوعی و یا نظری دارند، از طریق روش همیاری قابل تدریس‌اند.

روش‌های مختلفی برای یادگیری از طریق همیاری وجود دارد که در این جا به یکی از آنها یعنی روش تدریس اعضای تیم که کاربرد بیشتری در تدریس دارد، می‌پردازیم.

«طرح تدریس اعضای تیم» بر دو فرضیه استوار است:

اولین فرضیه این است که هر یک از شرکت‌کنندگان، قسمت متفاوتی از موضوع درس را که قرار است همه یاد بگیرند می‌خوانند.

دومین فرضیه این است که هر فراگیر می‌تواند به اعضای تیمش درس بدهد. بنابراین هر عضو هم به عنوان معلم و هم به عنوان شاگرد عمل می‌کند.

در این الگو به جای اینکه ابتدا معلم تدریس کند، فراگیران نقش معلم را ایفا می‌کنند و تدریس توسط «اعضای تیم فراگیران» انجام می‌شود و پس از آن معلم توضیحات ضروری و تکمیلی را برای آنان ارائه می‌دهد، به همین جهت این الگو را «تدریس اعضای تیم» نام نهاده‌اند.

^۱- (Snow & Swanson 1992 p. 612)

«مراحل

اجرای

طرح

تدریس

اعضای

تیم»

مرحله اول - آمادگی فردی

فعالیت معلم

- ◀ گروه بندی دانش آموزان در گروه های ۴-۵ نفری و اختصاص شماره های ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ...
- ◀ تدوین قوانینی که گروه ها ملزم به رعایت آن هستند؛ مانند: یادداشت برداری، بحث و گفت و گو با صدای پایین، زمان بندی هر مرحله، عدم صحبت با یکدیگر و ...
- ◀ تقسیم متن درس به بخش های مستقل و تقریباً مساوی
- ◀ تعیین یک بخش از موضوع جهت مطالعه فردی برای هر فراگیر

فعالیت دانش آموزان

- ◀ مطالعه بخش اختصاص داده شده به هر شماره به صورت فردی
- ◀ یادداشت برداری و خلاصه نویسی متن اختصاصی

مرحله دوم - کار تیمی

فعالیت معلم

- ◀ هدایت دانش آموزان برای حضور در گروه های جدید
- ◀ کنترل کلاس و برقراری آرامش
- ◀ نظارت بر اجرای فعالیت های گروه ها

فعالیت دانش آموزان

- ◀ تشکیل گروه‌های هم شماره
- ◀ تدریس هر یک از دانش‌آموزان برای اعضای گروه جدید
- ◀ بحث و تبادل نظر بین اعضای تیم جدید و نتیجه‌گیری
- ◀ تشکیل گروه‌های اولیه (برگشت به گروه اولیه)
- ◀ تدریس قسمت‌های مختلف برای گروه

مرحله سوم - آزمون

فعالیت معلم

- ◀ طراحی سوالات آزمون
- ◀ ارائه سوالات و برگزاری آزمون
- ◀ تعیین زمان مناسب برای پاسخگویی به سوالات
- ◀ ارائه کلید سوالات
- ◀ ارزیابی از تدریس در گروه‌ها

فعالیت دانش آموزان

- ◀ پاسخگویی به سوالات طراحی شده
- ◀ تصحیح پاسخ نامه خود (خود ارزیابی)
- ◀ محاسبه و معدل‌گیری از نمرات فردی و گروهی

مرحله چهارم - نقد و بررسی

فعالیت معلم

- ◀ بررسی وضعیت نمرات فردی و گروهی دانش‌آموزان
- ◀ کمک به گروه‌ها برای پیدا کردن مشکلات اعضای گروه و رفع آن‌ها

فعالیت دانش آموزان

- ◀ بررسی وضعیت نمرات فردی و گروهی خود
- ◀ برطرف نمودن مشکلات احتمالی خود و یا اعضای گروه در ارتباط با قسمت‌های مختلف درس
- ◀ نقد و بررسی اجرای اعضای تیم

مرحله پنجم - جمع بندی

فعالیت معلم

- ◀ انتخاب یک نفر از هر گروه به صورت تصادفی یا انتخابی برای تدریس قسمت‌های مختلف
- ◀ هدایت و رهبری بحث گروهی
- ◀ اختصاص فرصت کافی برای پرسش و پاسخ
- ◀ ارائه توضیحات تکمیلی

فعالیت دانش آموزان

- ◀ تدریس توسط دانش‌آموزان منتخب یا داوطلب برای کلاس
- ◀ پرسش و بحث گروهی

نمونه درس ۲: تاریخ پایه اول

موضوع: انسان‌های اولیه چگونه می‌زیستند؟

مرحله اول:

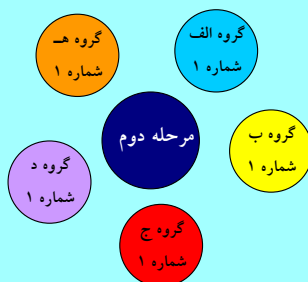
گروه‌بندی تیمی با هدایت و راهنمایی معلم و تقسیم متن درس به بین اعضای گروه‌ها.

نام گروه	شماره ۱	شماره ۲	شماره ۳	شماره ۴
الف	زندگی کوچ نشینی	شغل کوچ نشینان	جامعه کوچ نشینان	به کنار رودخانه‌ها روی می‌آوردند.
ب				
ج				
د				
هـ				

قسمت اول برای نفرات اول قسمت دوم برای نفرات دوم هر گروه و ... هر یک از افراد به صورت انفرادی به مطالعه متن مربوط به خود می‌پردازند و خود را برای تدریس به دیگران آماده می‌کنند. نمودارها، نقشه‌ها و تصاویر کتاب در تدریس به او کمک می‌کند. در این روش معلم نقش راهنما را داشته و فقط سوالات مربوط به متن درس را تهیه نموده و در اختیار فراگیران قرار می‌دهد تا نمرات فردی و تیمی از نتایج آن به دست آید.

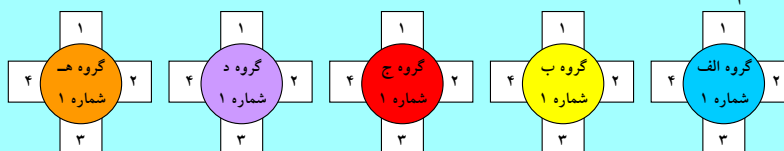
مرحله دوم:

شماره ۱ همه گروه‌ها که متنی مشابه داشتند دور هم جمع شده و قسمت اول درس را به طور تخصصی برای هم توضیح داده و به بحث و تبادل نظر می‌پردازند و به همین ترتیب شماره‌های بعدی ۲ و ۳ و ۴. و معلم نیز مشکلات احتمالی آن‌ها را برطرف می‌نماید.

مرحله سوم:

مرحله سوم بازگشت اعضا به گروه‌های قبلی و توضیح و تدریس هر یک از مباحث برای دیگر اعضا براساس تقدم و تأخر و رسیدن به مفهوم کلی درس

* شکل بالا هر یک از گروه‌های پنج‌گانه را در گروه خود نمایش می‌دهد.

در پایان مرحله سوم به سوالات فردی و تیمی (گروهی) توسط فراگیران پاسخ داده شده و نمرات فردی تیمی استخراج می‌شود.

نمونه تدریس ۳

درس ۱۵ از فارسی اول راهنمایی (کلاس ادبیات)

- ۱- معلم ادبیات دانش‌آموزان را به گروه‌های ۴ نفری طبق قسمت‌های مختلف درس (نیما یوشیج- پروین اعتصامی- دکتر حسابی و دکتر کاظمی آشتیانی) تقسیم نموده و یا از شماره‌ی ۱ تا ۴ شماره‌گذاری می‌کند.
- ۲- تقسیم درس به ۴ قسمت با نام‌هایی که دارند یا شماره‌گذاری آن‌ها.
- ۳- به دانش‌آموزان هر گروه، یک شماره داده می‌شود.
- ۴- مطالعه‌ی فردی (هر دانش‌آموز در مدت تعیین شده، قسمت مربوط به خود را مطالعه می‌کند).
- ۵- اعضای هم شماره و هم‌تا در تیم‌ها، با هم گروه مستقلی تشکیل می‌دهند و در مورد قسمتی که باید تدریس کنند، به تبادل نظر می‌پردازند.
- ۶- معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد به گروه قبلی خود برگردند و قسمت‌های مختلف درس را به ترتیب شماره‌های خود، برای دیگر اعضا تدریس کنند.
- ۷- برای اطمینان از نحوه‌ی تدریس و یادگیری درست دانش‌آموزان ارزش‌یابی کتبی یا شفاهی صورت می‌گیرد. در صورت کتبی بودن آزمون، سوالات از پیش طراحی شده، یک بار انفرادی و بار دیگر گروهی پاسخ داده می‌شود تا نمرات فردی و میانگین نمرات فردی هر گروه به دست آید. نکته‌ی قابل تأمل این است که سوالات می‌تواند همان خودارزیابی‌های درس باشد.
- ۸- دانش‌های زبانی و ادبی را نیز با همین روش می‌توان شماره‌گذاری کرده، تدریس نمود و یا با روش‌های دیگری؛ مانند: تفکر استقرایی و ... درس داد.
- ۹- در پایان، درس یک بار درست خوانی می‌شود و مسائل و نکات کلیدی آن، توسط معلم توضیح داده می‌شود.
- ۱۰- فعالیت‌های مربوط به کار گروهی و بخش نوشتن انجام می‌گیرد.

* درس انتخابی باید از نظر روخوانی، مفاهیم و ... ساده باشد، به طوری که دانش‌آموزان در زمان مشخص شده، بتوانند درس را بخوانند، یاد بگیرند و یاد بدهند.

نمونه تدریسی که ارائه گردید براساس تدریس اعضای تیمی طراحی شده است.

راهنما و توصیه‌ها

- ◆ هنگام تشکیل گروه باید سعی شود شاگردان قوی با شاگردان ضعیف در یک گروه قرار گیرند.
- ◆ تعداد اعضای تیم باید براساس بخش‌های تقسیم شده موضوع درس، تعیین شود.
- ◆ محتوا و متن درس انتخابی برای فراگیران قابل فهم و درک باشد. درس‌هایی که متن آن‌ها دارای لغات و اصطلاحات پیچیده و مشکل است، با این الگو کارآیی چندانی ندارد.
- ◆ حتی‌المقدور متن درس قابل تقسیم به چند قسمت مساوی باشد.
- ◆ مطالب هر قسمت مستقل از یکدیگر باشد متن‌هایی که مطالب آن‌ها کاملاً با یکدیگر مربوط و پیوسته است با این الگو کارآیی چندانی ندارد.
- ◆ در طراحی سوالات آزمون بهتر است از سوالات کوتاه پاسخ و یا عینی (به ویژه صحیح و غلط) استفاده شود و آزمون از تمام فراگیران به عمل آید.
- ◆ در صورتی که در کلاس‌های پرجمعیت و کوچک از این روش استفاده می‌کنید، می‌توان مرحله‌ی دوم (تشکیل گروه هم شماره) را حذف نمایید.
- ◆ در صورتی که وقت کافی در اختیار ندارید می‌توانید از اجرای آزمون و نقد و بررسی خودداری کرده و فقط به مرحله‌ی جمع‌بندی اکتفا کنید.
- ◆ الگوی تدریس اعضای تیم برای دروس تعلیمات دینی، مطالعات اجتماعی، تاریخ و ادبیات فارسی کارآیی بیشتری دارد و دروس علوم تجربی، حرفه و فن، زبان انگلیسی، عربی و ریاضی، در ردیف بعدی قرار دارند.
- ◆ استفاده دائم و متوالی از یک الگو در کلاس، سبب کاهش آثار و نتایج آن خواهد شد.
- ◆ هر دانش‌آموز در گروه یاد می‌گیرد و یاد می‌دهد (نقش هر عضو در مشارکت گروهی مشخص می‌شود).
- ◆ در اجرای این روش نیز مانند روش‌های دیگر، درس نباید تحت الشعاع قرار گیرد، دانش بر روش برتری دارد.
- ◆ مدیریت زمان در این الگو نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کند.

منابع

- ۱- آقازاده، محرم- راهنمای روش‌های نوین تدریس- تهران: انتشارات آبیژ، ۱۳۸۵.
- ۲- یغما، عادل، نگرشی نو به روش همیاری در یادگیری، رشد تکنولوژی آموزشی، ۱۳۷۴ ش ۶.
- ۳- حریر فروش، زهرا و مهرناز صادقی، مجموعه کتاب‌های آموزش فعال علوم- ۱۳۸۵.
- ۴- سیف، علی اکبر- اندازه‌گیری و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی- ۱۳۷۱
- ۵- جزوه غنی‌سازی تجارب یادگیری درس علوم تجربی- پایه اول راهنمایی- ۱۳۸۸.